

Кузнєцова Т. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

Kuznietsova Tetiana

*PhD of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Taxation
Grigory Skovoroda University in Pereyaslav*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: VR-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ПРОГРЕСИВНА СКЛАДОВА СУЧАСНОГО ВИКЛАДАННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті показано ключову роль застосування технології віртуальної реальності у процесі сучасної університетської підготовки менеджерів зовнішньоекономічної діяльності, як фахівців міжнародного рівня, з метою євроінтеграції вищої освіти з менеджменту та ефективної запоруки відновлення економіки України у поствоєнний період. Проаналізовано причинно-наслідковий зв'язок неможливості проходження студентами виробничої практики у зруйнованих підприємствах та доведено якість набуття практичних компетентностей в університетських бізнес-інкубаторах із застосуванням 3D-симуляторів. Запропоновано авторське бачення створення віртуального підприємства як студентського стартапу на 4-му курсі з висвітленням як результатів, так і висновків у дипломній (кваліфікаційній) роботі. Наголошено на необхідності інтеграції вищої освіти до європейського освітньо-технологічного простору.

Ключові слова: менеджмент, зовнішньоекономічна діяльність, віртуальна реальність, технологія, симулятор, бізнес-інкубатор.

Постановка проблеми. Як не парадоксально, але катаклізми завжди сприяють прогресу. У наш час ними виявилися пандемія ковіду та визвольна війна України проти російської агресії. Революційно швидко освіта перейшла до навчання на IT-платформах з самого початку карантинних заходів та при руйнівних наслідках війни освітянам приходиться шукати не просто заміну зниклим виробництвам для проходження студентської практики, а й керуватися викликами інтеграції до Європейського технологічного простору, щоб становити на рівень діджиталізованіше. Основною сьогоднішньою проблемою, за авторською думкою, крім рівня якості української освіти, є невідповідність середньої освіти надавати освітні послуги за певною формулою зі складовими урегульованими частинами AR (доповненої реальності) і R (фізичної реальності). Бо лише на цій базі/підставі логічним є плавний перехід на формулу з VR (віртуальної реальності) і R у вищій освіті. Тому, еволюційно інтегрувати VR до навчального процесу вже не вийде та і дітей шкільного віку психічно/психологічно загрозливо «занурювати» у VR при навчанні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато цікавих публікацій на тему діджиталізації через симуляційні процеси в навчанні у бізнес-центрах і в бізнес-інкубаторах присвячено сучасними українськими науковцями та дослідниками, а саме Паздрієм В. Я., Трубей О. М., Ферчук О. В., Малишко Є. О., Грибіненко О. М., Нотаріною А. О. тощо. При цьому, навчання студентів на симуляторах за допомогою IT-платформ і комп'ютерних програм відбувається у формі навчальних/змагальних діалогів з визначенням прогресу/перемоги. В той же час, викликами євроінтеграції є набуття практичних компетентностей в 3D-віртуальній реальності з імітацією живих діалогів, ризиковано-проблемних ситуацій і високої успішності в результаті. Саме цим аспектам/концептам уваги в українській освіті поки що не приділено взагалі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Основною метою статті є привернення уваги освітньої та наукової спільноти до ключової ролі симуляційних процесів з використанням 3D-віртуальності, щоб подолати виклики інтеграції української вищої освіти до європейського технологічного простору в умовах і після катаклізмів (у т.ч. – пандемії та війни). При цьому важливо акцентувати на тому, що сьогоднішня модернізація освітньої програми «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» – це інтеграція в симуляційні процеси; інтеграція у віртуальні процеси та тісна інтеграція освіти з бізнесом у плані взаємних інтересів/планів/стратегій з яскравим синергетичним ефектом.

У якості завдань – спроба довести, що:

1) віртуальна реальність «зламає» стереотипи у навчанні, роблячи його ігровим, цікавим і захоплюючим, й освітня спільнота цілком розуміє, що інтеграція до європейського рівня не дозволить більше готувати фахівців будь-якої галузі старими методами/техніками за колишніми методиками/технологіями;

2) основними перевагами VR-технології вважається максимальна наближеність до реального життя та абсолютна безпека при проходженні загрозливих і ризикованих ситуацій;

3) велика увага приділяється консолідації вищої освіти з бізнесом за умови дотримання вимог зеленої економіки;

4) вирішальна роль інвестиційних проектів і фінансової підтримки не тільки з боку держави/уряду;

5) підвищена інноваційність і креативність, що будуються виключно на цифрових технологіях із знанням декількох іноземних мов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Говорячи про інтеграцію до європейського простору – будь у чому – постає запитання: «Якщо інтеграція – це додавання/об'єднання, то чого з чим? України з Європою чи Європи з Україною?». Пандемія сприяла швидкому та достатньо якісному переходу до навчання на

IT-платформах, а війна – розумінню, що пора будувати Європу з центром у Києві.

Міністерство освіти і науки України постійно розбудовує, модернізує та оновлює «Дорожню карту інтеграції України до Європейського дослідницького простору», «Рамкову угоду з Європейським Союзом» щодо науково-технічного співробітництва, «Європейську Хмару Відкритої Науки» тощо [1], чим постійно сприяє євроінтеграції не тільки вищої освіти, а й всієї дослідницької інфраструктури України разом з різноманітними консорціумами.

Україна під час війни зробила історичний крок, ставши кандидатом в члени Європейського Союзу. Це означає межу ДО і ПСЛЯ. Аналогічно, як і вся Україна ПСЛЯ перемоги стане новою, так і вища освіта ПСЛЯ дати 23 червня 2022 року має стати революційно іншою.

Усі підстави вищої освіти працювати не по підручниках, лекціях і семінарах вже наочні. Діти і молодь прикуті до гаджетів, пристрої мають належний рівень розвитку, навчальні платформи та програмне забезпечення відповідають викликам і запитам сучасності.

Навчання має всі шанси стати дійсно цікавим, продуктивним і прогресивним. У даній статті запропоновано розглянути деяку спрощену модель/бізнес-модель (БМ) євроінтеграції вищої освіти на прикладі підготовки менеджерів міжнародного бізнесу з використанням цифрової трансформації навчальних платформ. При цьому задіяно:

- Digital Reality (цифрова реальність);
- Digital Ambition (цифрові амбіції);
- Digital Potential (цифровий потенціал);
- Digital Fit (цифрова адаптація);
- Digital Implementation (цифрова реалізація).

Усі ці категорії пов'язані між собою структурно та логічно за допомогою певних сервісів/інструментів – Digital Data (бази цифрових даних); Automation (автоматизація); Digital Student Access (цифрового доступу студентів) та Networking (толерантної мережі). Комунікація у вигляді нетворкінгу не тільки синхронізує усі елементи структурно-логічної схеми процесу діджиталізації бізнес-моделі євроінтеграції вищої освіти (рис. 1), а й сприяє

скороченню часу оволодіння компетентностями та синергійності інноваційних процесів.

Автоматизація передбачає застосування самоорганізованого штучного інтелекту та роботизації, що у майбутньому призведе до часткової заміни участі викладача у навчальному процесі, бо стане відчутно продуктивнішим і грамотнішим. Цифровий доступ надасть студентам можливість опановувати різноманітні послуги та прозоро отримувати зворотній зв'язок. Без бази цифрових даних неможливо навчити студентів прогнозувати та приймати рішення.

У даній статті поставлено за мету продемонструвати євроінтеграційний підхід до викладання менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, бо саме ця освітня програма сьогодні найбільш формує та гарантує не тільки відновлення української економіки після перемоги у війні з російською агресією, а і побудову економіки країни європейського рівня – за європейськими стандартами. З часом Україна обов'язково займе лідируючі позиції, вплине на модернізацію європейських показників/орієнтирів/індикаторів і зробить їх більш яскравими та впливовими. Прийде той момент, коли в Європі будуть говорити «за українськими стандартами» та всі інші країни будуть підтягуватися до них.

Все більше стає зрозумілим, що підготовка фахівця в університетських стінах має вийти з двовимірного простору зошита, підручника, класної дошки, викладацького журналу у тривимірний. Для української освіти інтеграція до європейського простору має стати аналогом інтеграції до 3D-простору. Підготовка підприємця/керівника/менеджера міжнародного рівня має вже сьогодні будуватися на IT-навчальних платформах із застосуванням 3D-окулярів і VR-технологій. Інакше вже неможна. Назад шляху немає. Але попереду 4-5-...-nD, штучний інтелект, smart-робототехніка, робото-персонал і відмирання багатьох професій/посад/спеціалізацій.

Постають питання: яким має бути бізнес, яким має бути менеджер, яким має бути підприємство? Відповідь: віртуальним.

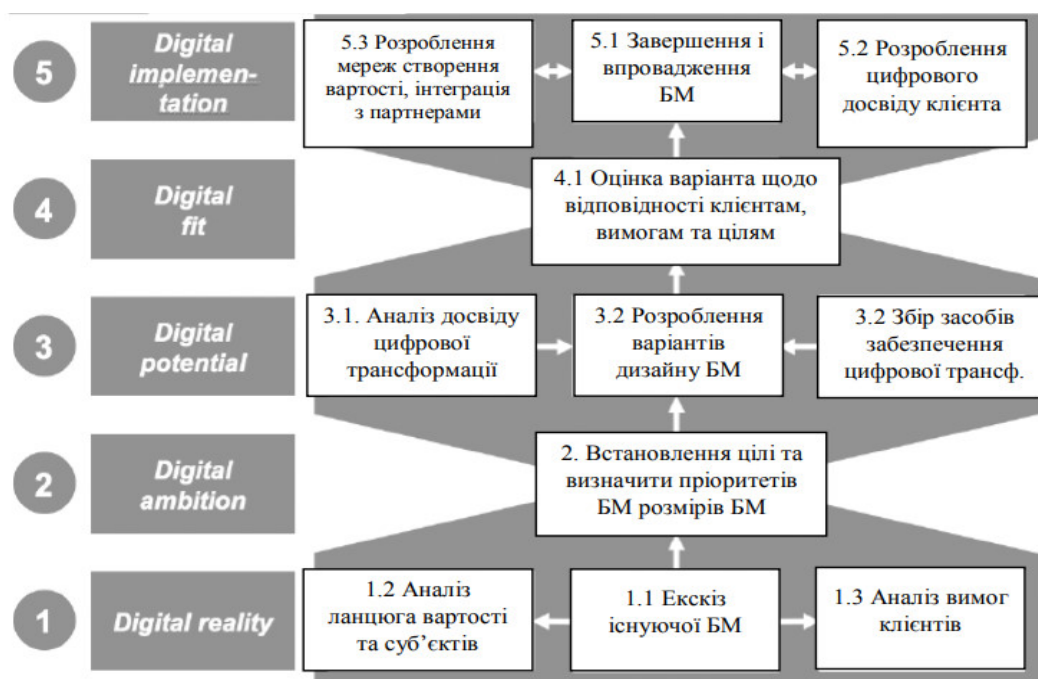

Рис. 1. Структурно-логічна схема процесу діджиталізації бізнес-моделі євроінтеграції вищої освіти
Джерело: [2]

Завжди джерелом розвитку є проблеми. Наприклад, занедбана освіта; погані підприємці; зруйновані підприємства; невідворотній виток розвитку освіти по спіралі.

На сьогоднішній день існує проблема проходження практики студентами, бо безліч підприємств України після 24 лютого 2022 року або зруйновано, або територіально переміщено. Тому на часі віртуальні підприємства та їх грамотне створення. Саме цьому й потрібно вчити за освітньою програмою «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» та на 4-му курсі у вигляді виробничої практики на базі університетських бізнес-інкубаторів сприяти організації студентських стартапів у вигляді власних віртуальних підприємств, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю. Без закордонних зв'язків зараз неможливо відновити економіку України, а тим більше – розбудувати нову, більш потужну та прогресивну. За всіма показниками створення віртуальних підприємств є найбільш оптимальним рішенням.

На 99% навчання має складатися у практичній площині. Має ставитися завдання, що потребує певних знань – тоді крок за кроком студент буде не просто оволодівати знаннями, вміннями та навичками, а й розуміти «для чого саме це йому потрібно». Наприклад, для того, щоб у віртуальній реальності побудувати будинок студентові такі потрібні знання і з геометрії (стереометрії), і з фізики, і з хімії щонайменш. Коли ж студенту з менеджменту зовнішньоекономічної діяльності потрібно відкрити підприємство, то звісно потрібні знання і з правознавства, і з психології, і з логістики, і з фінансової грамотності. Але не відірвані теорії та формули, а конкретні при вирішенні поставленого завдання. Завдання можна ускладнювати та пропонувати різні варіанти. Це може робити автоматизована платформа,

тому без діджиталізації, без програмістів і без програмного забезпечення майбутнього в освіті немає.

Євроінтеграція вищої освіти – це трансформація лекцій/семінарів у більш цікаві та сучасні форми навчання. І це не тільки вебінари та тренінги, а й воркшопи, брейншторми, нетворкінг, панельні дискусії та навчання на симуляторах. Заліки та іспити цілком замінить сертифікація з освоєння певних тем із наданням документів типу сертифікатів. При цьому все має відбуватися без корупційних моментів, а суто за таким навчанням, коли прогрес рахує навчальна платформа. Поки студент не продемонструє оволодіння певними знаннями – не отримає необхідних відсотків прогресу – не отримає сертифікату. Тільки 100% прогресу є показником.

Університети мають змінити форму, залишивши функціональність. Має відбутися революційна трансформація. Війна зруйнувала у всьому стару радянську систему й їй на місце має прийти прогресивна європейська. При підготовці менеджерів міжнародного рівня за освітньою програмою «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» це має відобразитися в першу чергу, бо мова йде про відбудову української економіки за європейськими стандартами.

І знов проблема, бо спочатку середню освіту потрібно логічно перевести на надання освітніх послуг за формулою з урегульованими частинами AR, R, а потім вже плавно переходити на формулу з VR, R у вищій освіті, але часу на це вже немає. Тому революційно потрібно розпочинати у вищій освіті та підтягувати під цей процес середню. Дітей шкільного віку психічно/психологічно загрозовано «занурювати» у VR.

По суті: середня освіта з елементами AR, вища – VR, праця на підприємстві – R.

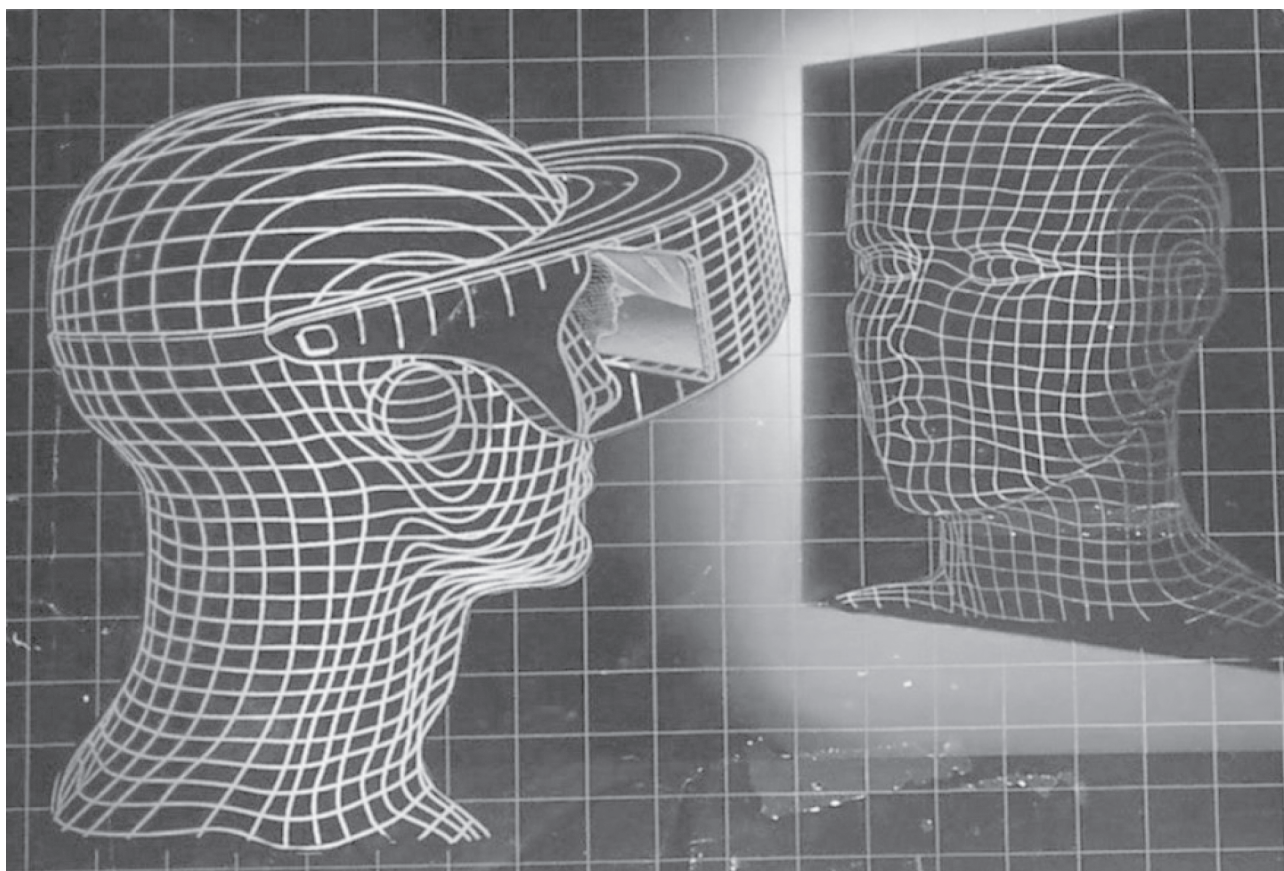

Рис. 2. Проекція 3D-віртуальної реальності (3D-VR)

Джерело: [3]

На рис. 2 продемонстровано технологію 3D-окулярів, що допомагає трансформувати R у 3D-VR.

Авторське бачення створення віртуального підприємства як стартапу на 4-му курсі у бізнес-інкубаторі має ключовими складовими два компоненти.

- Обладнання: симулятори, комп'ютери, 3D-окуляри;
- Навчальна база – ІТ-платформа зі складовими:
 - проблема, з якої потрібно стартувати;
 - дослідження ринку та моніторингу конкурентів;
 - місія, стратегія, назва, бренд;
 - підготовка документації для реєстрації власного віртуального підприємства;
 - етапи реєстрації (різні варіанти помилок і перепон, як бюрократичного характеру, так і за людським фактором);
 - придбання необхідного обладнання для підприємства;
 - набір персоналу;
 - планування та прогнозування;
 - контроль (початковий, поточний і заключний);
 - різноманітні конфліктні ситуації та варіанти виходу з них (кейси);
 - вплив конкурентів, ризику;
 - аналітика всього, що відбувається та коригування планів/прогнозів/стратегії/тактики;
 - отримання результатів, підсумки, висновки.

Таким чином, без вкладення фінансів студент в ролі підприємця у віртуальному просторі відчує наскільки здатний він до цього роду діяльності взагалі та чи захоче він у подальшому ризикувати реальними грошима.

Ще на студентській скам'ї здобувачі вищої освіти мають визначитися з видом своєї діяльності та спробу-

вати створити ефективний стартап – у вигляді виробничої практики в бізнес-інкубаторі та з висвітленням результатів/висновків в дипломній/кваліфікаційній роботі. Це цілком позбавить цю форму держатастації від плагіату та сприятиме набуттю безлічі компетентностей. Це сучасний європейський підхід до підготовки кадрів.

У контексті даного дослідження під «інтеграційною компетентністю» розуміється здатність змінювати (методи, підходи, способи організації роботи тощо) відповідно до швидкоплинних сучасних викликів, зокрема з урахуванням новацій у каналах зв'язку, різноманітних платформах, навчальних додатках тощо.

Крім того, майбутнім менеджером має бути напрацьоване розуміння ніши для бізнесу. Має бути вміння попереднього моніторингу певного сектору ринку праці та ринку збуту.

Кожного початковця-підприємця у першу чергу має мотивувати отримання прибутку, бо більше немає причин розпочинати бізнес. Проте, навчаючи менеджменту зовнішньоекономічної діяльності важливо зорієнтувати і на грамотний вибір ніши, і на власну експертність замість орієнтування на суто грошові потоки майбутнього.

Потрібно не тільки дати зрозуміти, а і навчити відчувати, що відкривати справу, в якій немає вірних орієнтирів, не тільки абсолютно безперспективно, а й повністю безглуздо, бо неможливо стати успішним в тому, що не подобається.

Євроінтеграція вищої освіти кардинально змінює стереотипи навчання й призводить до того, що найкращі освітні проекти вдаються у тих студентів, що у минулому були активними учнями; ефективні стартапи – у тих,

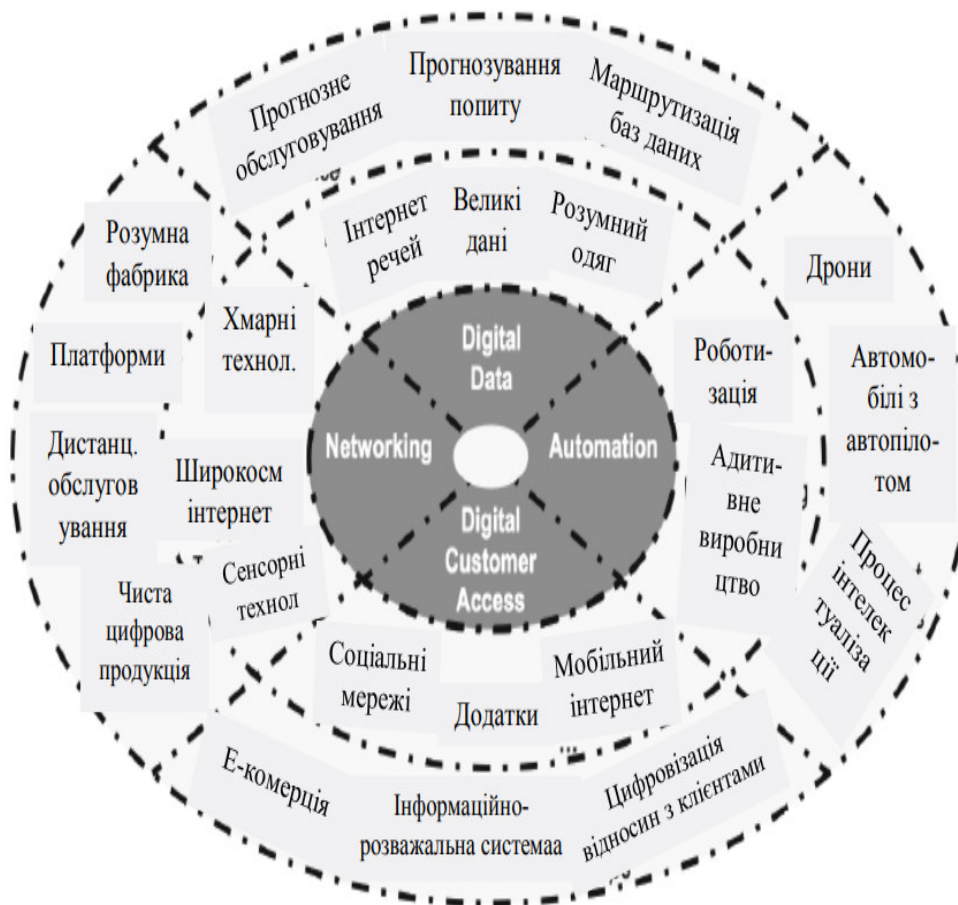

Рис. 3. Залежність бізнес-моделі євроінтеграції вищої освіти від діджиталізації

Джерело: [4]

Рис. 4. Складові діджиталізації освіти

Джерело: [5]

хто працював вже в командах над проектами і знає всю структуру зсередини. Підприємницька справа – завжди левел-ап, а не порожні мрії мати багато грошей, пасивно спостерігаючи, як працюють інші.

Саме тому, в сьогоденні освітніх програмах з менеджменту зовнішньоекономічної діяльності закладено безліч компетентностей, що цілком дозволять грамотно обрати нішу для початку бізнесу. Безумовно мають бути навички проектної роботи в команді, має бути адекватне розуміння затребуваності на ринку, що і спонукає внутрішньому народженню експертності та задаткам конвертації професіоналізму у бажаний прибуток.

Сьогодні вже потрібно розуміти ключову роль діджиталізації в євроінтеграції усіх без виключення процесів. Освіта має вже сьогодні готувати фахівців усіх відповідних профілей зі знанням ІТ на рівні знання державної мови. Орієнтація на цифрову поведінку приведе українську освіту та всю Україну до великих успіхів і високих рейтингів, а використання VR-технологій прискорить цю стратегію в десятки разів.

Неможна нехтувати основними перевагами використання у навчанні технологій віртуальної реальності, бо це, крім підвищеної задоволеності та захоплення, ще й економія часу (враховуючи логістику), повна безпека (навіть у ситуаціях з ризиком для життя) та суцільна життєвість (3D-реальність).

Євроінтеграція вищої освіти є комплексним процесом і неможлива без складових діджиталізації освіти загалом, що продемонстровано на рис. 5.

Окремо хочеться зупинитися на симуляційному навчанні за освітньою програмою «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності», коли є можливість відчути себе в оточенні не скільки викладачів, скільки друзів/колег/партнерів, переглянути всі відео-поради, прослухати/прочитати навчальні діалоги з певними підказками для успішного проходження тестування. При цьому отримується миттєва оцінка знань, вмій і здібностей – тут же розраховується прогрес і надається психологічна підтримка з мотиваційними елементами просувати та вдосконалювати себе. Чи можна це порівняти з лекціями та семінарами, що проводилися ще 10 років тому? Наочно видно наскільки нові форми навчання не стільки замінили, скільки вже витіснили ті, що вважалися передовими за радянських часів. Війна таки на десятки років пришвидшила процес європеїзації сьогоденнього навчального процесу.

У середній освіті головним завданням стоїть навчити дитину вчитися, а у вищій – знаходити, обробляти (ана-

лізувати та синтезувати) інформацію й вміти приймати ефективні рішення (у т.ч. робити висновки). Тому, критичне мислення стає прерогативою, але штучний інтелект (автоматизація та роботизація) перебирають на себе практично всі процеси, що раніше виконувалися людьми.

У контексті даної статті під симуляціями розуміються різноманітні комп'ютерні платформи, що гнучко програмуються під конкретні навчальні теми/дисципліни, сприяють легкій і цікавій методиці/технології оволодіння не тільки знаннями, а й певними навичками з відчуттям емоцій. Це зменшує навантаження на викладача, здобувача та сприяє високому зростанню прогресу з економією часу.

При цьому середовище для навчання є захоплюючим і привабливим, бо всі ролі та персонажі взаємодіють між собою та зі студентом/учнем/здобувачем, а також здатні пересуватися, коли доєднуємо 3D-віртуальність.

Говорячи про підготовку сучасних менеджерів зовнішньоекономічної діяльності неможна промовчати про вивчення/знання іноземних мов. З метою пришвидшення євроінтеграції вищої освіти Міністерство культури України розробило спеціальний законопроект про використання англійської мови в нашій країні.

Висновки. Складно не визнати, що підготовка менеджерів зовнішньоекономічної діяльності на платформах симуляційного навчання руйнує шаблони традиційної вищої освіти та сприяє успішній її євроінтеграції.

Виходячи з проблем і викликів, які війна та пандемія в Україні наочно висвітлили, важливо підкреслити революційну роль діджиталізації та віртуалізації навчальних процесів з метою якнайшвидшої інтеграції до європейського освітнього простору.

Війна посилила співпрацю з закордонними закладами вищої освіти та при цьому стало очевидним, що:

- кризи посилюють інтернаціоналізацію;
- об'єднання зусиль сприяє здатності інтегрувати потужні трансформації;
- інтернаціоналізація є стимулюючим і мотивуючим двигуном прогресу в Україні.

З метою виживання у жорсткій конкурентній боротьбі варто активно впроваджувати у всі сфери діяльності цифрові технології та розуміти, що найближчим часом ІТ-рішення трансформуються у хмарні сервіси та системи, що взаємодіють між собою. З часом таких інструментів стане ще більше, що значно розширить набір бізнес-процесів й призведе до спрощення та пришвидшення євроінтеграційних змін.

Список використаних джерел:

1. Дибя М. І., Гернего Ю. О. Діджиталізація економіки: світовий досвід та можливості розвитку в Україні. *Фінанси України*. 2022. № 3. С. 37–51.
2. Грибіненко О. М. Діджиталізація економіки в новій парадигмі цифрової трансформації. *Міжнародні відносини. Серія : Економічні науки*. 2020. № 16. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3523
3. Ферчук О. Топ-менеджер EVO: цифрова трансформація – завдання № 1 для українського бізнесу. 2021. URL: <https://rau.ua/novyni/top-menedzher-evo>
4. Стратегія розвитку «Індустрія 4.0». Асоціація підприємств промислової автоматизації України. Грудень 2021. 78 с. URL: <https://appau.org.ua/en/category>
5. Mancini J. Digitization, digitalization and digital transformation: the differences. I-scoop. 2022. URL: <https://www.i-scoop.eu/digitization-digitalization-digital-transformation>

References:

1. Dyba M. I., Herneho Yu. O. (2022) Didzhitalizatsiia ekonomiky: svitovyi dosvid ta mozhlyvosti rozvytku v Ukraini [Digitizing the economy: world experience and development opportunities in Ukraine]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, vol. 3, pp. 37–51. (in Ukrainian)
2. Hrybinenko, O. M. (2020) Didzhitalizatsiia ekonomiky v novii paradyhmi tsyfrovoyi transformatsii [Digitizing the economy in the new paradigm of digital transformation]. *Mizhnarodni vidnosyny – International relations. Seriya. Ekonomichni nauky*, vol. 16. Available at: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3523 (in Ukrainian)
3. Ferchuk, O. (2021) Top-menedzher EVO: tsyfrova transformatsiia – zavdannia № 1 dlia ukraïnskoho biznesu [EVO's top manager: digital transformation is task No.1 for Ukrainian business]. *rau.ua*. Available at: <https://rau.ua/novyni/top-menedzher-evo> (in Ukrainian)
4. Strategiia rozvytku «Industriya 4.0» (Gruden 2021) Asociaciya pidpry'emstv promyslovoyi avtomaty'zaciyi Ukrayiny [«Industry 4.0» Development Strategy. Association of Industrial Automation Enterprises of Ukraine]. Available at: <https://appau.org.ua/en/category> (in Ukrainian)
5. Mancini, J. (2022) Digitization, digitalization and digital transformation: the differences. I-scoop. Available at: <https://www.i-scoop.eu/digitization-digitalization-digital-transformation>

EUROPEAN INTEGRATION OF HIGHER EDUCATION: VR-TECHNOLOGY AS A PROGRESSIVE COMPONENT OF MODERN FOREIGN ECONOMY MANAGEMENT EDUCATION

Summary. The article shows the key role of the use of VR (virtual reality) technology in the process of modern university training of foreign economic activity managers as specialists of international level with the aim of European integration of higher education in management and an effective guarantee of Ukraine's economy recovery in the post-war period. The cause-and-effect relationship of students' inability to undergo production practice in destroyed enterprises was analyzed and the quality of acquiring practical competencies in university business incubators with the use of 3D-simulators was proven. The author's vision of the creation of a virtual enterprise as a student startup in the 4th studying year is offered, with the coverage of both results and conclusions in the thesis (qualification work). The author considered the following concepts: virtual reality «breaks» stereotypes in education, making it playful, interesting and exciting, and the educational community fully understands that integration to the European level will no longer allow training specialists in any field using old methods/techniques according to former methods/technologies; the main advantages of VR-technology are the maximum closeness to real life and absolute safety when going through threatening and risky situations; great attention is paid to the consolidation of higher education with business, subject to the compliance with the requirements of the green economy; the crucial role of investment projects and financial support not only from the state/government. Increased innovativeness and creativity, built exclusively on digital technologies with knowledge of several foreign languages. The main problem today, in the author's opinion, is the unpreparedness of secondary education to provide educational services according to a certain formula with the constituent regulated parts of AR (augmented reality) and R (reality). Because only on this base/foundation a smooth transition to the formula with VR and R in higher education is quite logical. Therefore, it will no longer be possible to integrate VR evolutionarily into the educational process, and it is also dangerous mentally/psychologically to «immerse» school-age children in VR while studying. The positive revolutionary nature of the approaches of transformation, modernization and integration of higher education in management to the European scientific and educational, and information and technological environment is emphasized.

Key words: management, foreign economic activity, virtual reality, technology, simulator, business-incubator.